

Asia: VN/26111/2023

Tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistuksen koordinaatioryhmän väliraportti

TIETOSUOJAN YLEISSÄÄDÖKSET (EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja tietosuojalaki)

Onko tietosuojan yleissäästösten yleisen tietosuoja-asetuksen tai tietosuojalain soveltamiseen koettu liittyvän haasteita tai epäselvyyksiä, jotka voisivat vaikeuttaa julkisen palvelun järjestämistä?

Ei

Jos on, minkälaisista haasteista tai epäselvyyksistä on tarkalleen ottaen kyse?

-

Onko jonkin yleisen tietosuoja-asetuksen tai tietosuojalain säännöksen havaittu estävän viranomaisen tiedon liikkumisen tai julkisen palvelun järjestämisen tarkoituksenmukaisella tavalla? Onko tietosuojan yleissäästösten havaittu estävän tai rajoittavan tiedon tai henkilötietojen hyödyntämistä tai käsittelyä tarkoituksenmukaisella tavalla?

Ei

Jos on, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät tai rajoittavat tiedon käsittelyä?

-

VIRANOMAISTEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYÄ KOSKEVA KANSALLINEN ERITYISSÄÄNTELY

Onko kansalliseen erityissääntelyyn, jossa on kyse viranomaisten suorittamasta henkilötietojen käsittelystä (mukaan lukien henkilötietojen luovuttamisesta), koettu liittyvän haasteita tai epäselvyyksiä?

Ei

Jos on, minkälaisista haasteista ja epäselvyyksistä on tarkalleen ottaen kyse?

-

Onko kansallisen erityislainsäädännön henkilötietojen käsittelyä koskevien säännösten havaittu estävän tietojenvaihdon sellaisten viranomaisten (tai julkista hallintotehtävää hoitavien) välillä, jotka tarvitsevat tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamista tai julkisen palvelun tarjoamista varten?

Ei

Jos on, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät viranomaisten välistä tietojenvaihtoa?

-

Onko kansallisessa erityislainsäädännössä tunnistettu muita esteitä julkisen palvelun tarkoituksenmukaiselle järjestämiselle?

Ei

Jos kyllä, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät julkisen palvelun tarkoituksenmukaista järjestämistä?

-

YLEISEN TIETOSUOJA-ASETUKSEN SALLIMAN KANSALLISEN SÄÄNTELYLIKKUMAVARAN KÄYTTÖ

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen sallimaa kansallista sääntelyliikkumavaraa käytetty tarkoituksenmukaisella tavalla viranomaisen tiedon liikkumisen tai julkisen palvelun järjestämisen näkökulmasta?

Kyllä

Jos ei, tulisiko kansallista sääntelyliikkumavaraa käyttää enemmän?

Jos kyllä, miltä osin ja miten liikkumavaraa tulisi käyttää nykyistä enemmän julkisen palvelun järjestämisen näkökulmasta?

Akatemialta pyydetään toistuvasti aineistoja myös tieteellisen tutkimuksen tarkoituksiin. Siten kansallinen sääntelyliikkumavara, joka sisältyy muun muassa tietosuoja-asetuksen 89 artiklan 2 ja 3 kohtaan (henkilötietojen käsittely tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten sekä yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia varten), on merkityksellinen.

Kuten väliraportissa tuotiin esiin, liittyy aihetta koskevaan tietosuojalain 31 § (tieteellisiä ja historiallisia tutkimustarkoituksia sekä tilastollisia tarkoituksia varten tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä koskevat poikkeukset ja suojatoimet) soveltamisalaan epäselvyyksiä ja epätietoisuutta. Lisäksi tietosuojalain 27 § ja 31 § keskinäinen suhde kaipaisi selvennystä. 27 § koskee henkilötietojen käsittelyä journalistisen, akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten. Viranomaisen arvioitavana on mm. milloin ollaan akateemisen ilmaisun (ei sovelleta tietosuoja-asetuksen tiettyjä kohtia) ja milloin tieteellisen tutkimustarkoituksen puolella (edellytetään 31 §:n mukaisia suojatoimia).

Tieteellisen tutkimuksen mahdollistaminen on Akatemialle tärkeää. Akatemia toivoo kokonaisuuden selkeyttämistä neuvonnan ja koulutuksen keinoin. Erityisesti kysymykset ns. arkaluonteisten tietojen ja erityisiin henkilöryhmiin kuuluvien tietojen osalta tulisi selkiyttää niin eri viranomaisille kuin

tieteellistä tutkimusta toteuttaville tahoille. Akatemia toivoo yhteistyön syventämistä avoimien kysymysten ja käytäntöjen sujuvoittamisen äärellä.

Puuttuuko kansallisesta erityislainsäädännöstä säännöksiä, jotka mahdollistaisivat viranomaisten välisen tiedon liikkumisen siten, että julkinen palvelu voitaisiin järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla. Jos kyllä, mistä puutteesta ja palvelusta on tarkalleen ottaen kyse?

-

Onko kansallisessa erityislainsäädännössä käytetty sääntelyliikkumavaraa tarpeettomasti? Jos on, miltä osin ja mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse?

-

YLEISET KOMMENTIT

Puuttuuko väliraportin liitteestä 1 lakeja, joita olisi hyvä arvioida kokonaisuudistuksen yhteydessä?

-

Muut kommentit

Suomen Akatemia haluaa nostaa esiin huolen julkisuuslain ja tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistusten erillisyydestä. Lisäksi molemmat kokonaisuudistukset on rajattu koskemaan vain osaa kyseisten säännösten soveltamisalasta. Akatemia pitää varsin valitettavana, että tietopyyntöjä, henkilötietojen luovutuksia ja salassapitosäännöksiä ei tarkastella minkään työryhmän toimesta kokonaisvaltaisesti. Haasteelliset laintulkinta- ja yhteensovittamiskysymykset koskien salassapitoa, tietosuojaa, tietopyyntöjä ja aineistojen luovutuksia tutkimustarkoituksiin on olennaisilta osiltaan jätetty edelleen kokonaisuudistuksissa ratkaisematta.

Tietosuojakokonaisuudistuksen vaikutukset jäävät vähäisiksi, kun kokonaisuudessa ei huomioida tietojenluovutuksia tai tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä. Sama haaste koskee julkisuuslain uudistusta, jonka toivotut vaikutukset lainsäädännön selkeyttämisestä eivät näytä toteutuvan.

Lisäksi työryhmän väliraportissa ei ole mainittu VM:n julkisia hankintoja koskeva tietovarantohanketta tai valtionavustuksia koskevaa VA-digi-hanketta. Erilaiset tietovarantohankkeet edellyttävät toteutuessaan monen muun lakimuutoksen ohella myös muutoksia julkisuuslakiin ja tietosuojalainsäädäntöön, mutta kummassakaan lainsäädännön kokonaisuudistusta käsittelevässä työryhmän tuotoksessa ei ole otettu näitä tietovarantosuunnitelmia huomioon.

Huolena on, että kokonaiskuva mittavista kokonaisuudistuksista ja hajallaan toteutetuista pistemäisistä erillisistä lainmuutoshankkeista, jää tarkentumatta. Henkilötietojen luovutuksiin, tiedonsaantioikeuksiin ja salassapitoon liittyviä osakysymyksiä ei ole kattavasti kokonaisuutena eri työryhmien tehtävänantoihin sisällytetty tai virallisesti kommentoitaviin mietintöihin koottu.

Kokonaisuudistusten mahdollisuus tehostaa hallintoa yhdenmukaistamalla lainsoveltamista jää nykyisellä hajautetulla lähestymistavalla hyödyntämättä.

Toivottavaa olisi, että tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä otetaan huomioon myös julkisuuslain kokonaisuudistukseen liittyvä lausuntopalaute soveltuvin osin.

Suomen Akatemian näkemyksen mukaan julkisuusperiaate on merkittävä kansallisen sääntelyliikkumavaran poikkeama tietosuoja-asetuksesta, ja tämän kokonaisuuden selkeyttämiseen (esim. neuvonnan, koulutuksen, tulkintaoppaiden tai verkostoitumisen keinoin) tulisi ohjata resursseja.

Lisäksi liittyen erilaisten tietovarantojen toteuttamiseen Akatemia haluaa todeta seuraavaa. Väliraportissa on kappaleessa ”4.3 Julkisista tietopalveluista säätäminen” esitetty tiivistetysti, kuinka aineistojen jakaminen yleisessä tietoverkossa, kun aineistot sisältävät henkilötietoja, on säädettävä lailla. Lisäksi väliraportissa nostetaan esiin perustuslakivaliokunnan vakiintunut lausuntokäytäntö, jonka mukaan yleiseen tietoverkkoon sijoitettavan henkilörekisterin tietosisällöstä ei voida tehdä massahakuja. Näiden huomioiden lisäksi Akatemia haluaa nostaa tässä yhteydessä esiin julkisuuslain 16 § 3 momentin, jonka mukaan viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suoja koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja. Lisäksi kyseisen momentin mukaan henkilötietoja saa luovuttaa suoramarkkinointia ja mielipide- tai markkinatutkimusta varten vain, jos niin erikseen säädetään tai jos rekisteröity on antanut siihen suostumuksensa. Edellä esitetty huomioon ottaen Suomen Akatemia pitää lähtökohtaisesti ongelmallisena, mikäli viranomaisen mahdollisuus tarkistaa tietojen käyttötarkoitus poistetaan, ja lisäksi kohdennettu suoramarkkinointi ilman henkilön nimenomaista suostumusta ja massahaut viranomaisen henkilörekistereistä avoimessa verkossa halutaan mahdollistaa.

Suomen Akatemia kannattaa yleisesti viranomaisen toiminnan läpinäkyvyyttä ja julkisuusperiaatteen toteutumisedellytysten parantamista. Avoimet tietopalvelut saattaisivat myös vähentää virastoille kohdistuvia tietopyyntöjä, mitä Suomen Akatemia pitää erittäin kannatettavana. Kokonaisuutta suunniteltaessa tulee kuitenkin huomioida mahdollisuus käyttää henkilötietoja väärin, esimerkiksi tieteentekijöiden maalittamiseen ja häiriköintiin. Mikäli avoimet tietopalvelut sisältäisivät esimerkiksi henkilöiden nimiä ja yhteystietoja, ei tällaisen tiedon hyödyntämistä tekoölyavusteisesti massahakuihin, tiedonlouhintaan tai suoramarkkinointiin voitaisi estää. Tekoölyavusteinen maalittaminen helpottuisi myös huomattavasti. Lisäksi pilvipalveluihin liittyviä henkilötietojen siirtoja kolmansiin maihin ei kokonaisuudessa käsitellä eikä näihin liittyviin juridisiin haasteisiin esitetä ratkaisuja väliraportissa.

Suomen Akatemia kannattaa väliraportissa ehdotettua tietosuojavaltuutetun neuvonta- ja laintulkinta-avun lisäämistä. Samalla Akatemia pitää huolestuttavana väliraportissa (s.60) kirjattua:

”EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamiseen ja tulkintaan liittyvä ohjeistus on tietosuojaviranomaisille ja Euroopan tietosuojaneuvostolle kuuluva tehtävä.

Rekisterinpitäjät voivat myös hyödyntää tarkoitukseen omia tietosuojavastaaviaan.

Viime kädessä tietosuoja-asetuksen tulkintaa linjaa EU:n tuomioistuin.”

Kun tietosuojavaltuutetun toimistolla ei nykyisellään ole resursseja kouluttaa tai neuvoa viranomaisia laintulkinnassa, eikä se voi ottaa kantaa julkisuuslakiin liittyviin kysymyksiin, jäävät rekisterinpitäjien tietosuojavastaavat yksin laintulkintahaasteineen. Monet tietosuojavastaavat hoitavat tietosuojaan liittyviä tehtäviä muiden tehtäviensä ohella ja nykytilanteessa ei työaika riitä jokaisen tietosuojavastaavan erikseen perehtyä EUT:n polveilevaan oikeuskäytäntöön muun käytännön laintulkintatyön lomassa. Kokonaisuuden koonti työryhmän työskentelyn yhteydessä esim. osaksi loppuraporttia, palvelisi myös yleisesti valtionhallinnon tarvetta laintulkintalinjojen yhdenmukaistamiselle ja hallinnon tehostamiselle.

Majamaa Katja
Suomen Akatemia

Kuitunen Laura
Suomen Akatemia - Yhteiset palvelut / Hallinto